

№ 24 (761)
Чэрвень 2019 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **Ініцыятыва: давайце ўшануем паўстагоддзе Беларускай Энцыклапедыі –**
стар. 3

☞ **Малая радзіма: таполі і сядзіба вёскі Туча –**
стар. 4

☞ **Асяродак нацыянальнай культуры: вынікі XXVII рэспубліканскага конкурсу –**
стар. 5 – 6

Маладыя мастакі малой радзімы ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь

Падрабязней чытайце на стар. 2

Шаноўныя чытачы «Краязнаўчай газеты»!

Мы развітваемся з вамі на доўгія тры месяцы!

На жаль, тое, пра што мы марылі ў далёкім 2003 годзе, годзе выпуску першага нумара «КГ» – каб выхад такой газеты перарос у паўнаважны рух, прывёў бы да стварэння краязнаўчага грамадскага аб'яднання ўсёй краіны – не адбылося. Можна доўга спрачацца за кухонным сталом аб прычынах, што гэтак заміналі, але факт застаецца фактам: мы не літоўцы, мы не палякі, мы не ўкраінцы, мы не з «рускага свету». Беларусам, як заўсёды, не хапае патрыятызму для сваёй Малой і Вялікай Радзімы. Наш патрыятызм звужаны да разумення свайго асабістага дому, кватэры, лецішча. Ён – уласніцкі.

Звужанае, на жаль, і разуменне патрыятызму ў большасці нашых дзяржаўных мужоў (яны ж таксама беларусы). Беларускі патрыятызм грунтуецца выключна на баявых і працоўных подзвігах народа, з сумніўным дадаткам у выглядзе спартыўных дасяг-

ненняў. Такое звужанае патрыятычнае выхаванне прывяло ўжо нас да нігілістычнага стаўлення да сапраўднай старажытнай гісторыі краіны, роднай мовы і культуры.

Колькі б мы ні надзімалі шчокі ў спробе даказаць аксіёму роўнасці сярод роўных, не будзе гэтай роўнасці да туль, пакуль мы не дакажам самім сабе неабходнасць звацца сапраўднымі і свядомым Народам, пакуль не дастанем з гістарычных глыбінняў сваю нацыянальную Годнасць, пакуль не зацвердзімся насуперак палітычнай ці эканамічнай кан'юктуры важкай адзінкаю ў міжнародным і міжнацыянальным супольніцтве.

Першы, няхай і не зусім удалы, досвед прасоўвання беларускага патрыятызму мела і «Краязнаўчая газета». Ад першых нумароў на газету пачаўся ўціск (ад чытачоў-падпісчыкаў): друкуйце тэксты і на рускай мове. Давялося тлумачыць: краязнаўца, які не валодае роднай мовай, не можа звацца паўнаважным

беларускім краязнаўцам. У выніку ўсе, хто піша ў «КГ», – беларускамоўныя (нават без нацяжак) карэспандэнты.

Хочаце – верце, не хочаце – не верце, але тэму малой радзімы яшчэ 5 гадоў таму падняла менавіта «КГ». Праўда, без высокіх указанняў шырока разгарнуць такі рух не атрымалася. Нічога, чакалі 5 гадоў, але дачакаліся.

Хочаце – верце, не хочаце – не верце, але тэму ўшанавання зніклых вёсак на месцы іх існавання таксама амаль 7 гадоў таму падняла «КГ». Яшчэ не дачакаліся дзяржаўнага «адабрыма», таму і рух у гэтым накірунку слабы. Але ён ёсць, ёсць прыклады, і яны абавязкова будуць мець паслядоўнікаў.

Не буду пералічваць усе ініцыятывы, што за 16 гадоў існавання нарадзіліся ў «КГ» дзякуючы вам, краязнаўцам. Упэўнены: міне час, і яны атрымаюць «адабрыма» простых людзей – народа.

Па выніках першага Года малой радзімы дзве беларускамоўныя газеты, «Звязда» і

«Краязнаўчая газета», аб'явілі конкурс «Славуцья імяны маёй малой радзімы». Адгукнуліся сваімі працамі больш за 20 аўтараў з усіх абласцей Беларусі. У пачатку ліпеня журы конкурсу пачне падводзіць яго вынікі, якія будуць афіцыйна абвешчаны ў газеце «Звязда». На святкаванні Дня беларускага пісьменства ў Слоніме пераможцы атрымаюць узнагароды.

Шаноўныя краязнаўцы! Мы развітваемся, спадзяюся, часова. Спадзяемся, што па выніках неаднаразовых зваротаў да чытачоў «КГ» атрымае водгукі і канкрэтныя прапановы па далейшым лёсе газеты і краязнаўства ў цэлым. Разам з Беларускам фондам культуры, іншымі зацікаўленымі мы плануем у пачатку верасня за круглым сталом іх абмеркаваць і вызначыць стратэгію сумесных дзеянняў. Будзем на сувязі праз нашыя тэлефоны, якія застаюцца актуальнымі, і e-mail: kraga@tut.by.

*Уладзімір ГІЛЕП,
галоўны рэдактар
«Краязнаўчай газеты»*

Нашы віншаванні

Днямі свой юбілей адзначыла фалькларыст, этнамузыкалаг **Тамара ВАРФАЛАМЕЕВА**. Навуковец добра вядомая па даследаваннях традыцыйнай культуры Беларусі, яна навуковы кансультант Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», аўтар шэрагу кніг і артыкулаў па музычных, спеўных і танцавальных традыцыях беларусаў,

бярэ ўдзел як эксперт і сябра журы ў розных фестывалях і конкурсах фальклору і яго сучаснай інтэрпрэтацыі («Мяцеліца», «Ветразь» ды інш.). З яе ўдзелам выйшлі кнігі «Традыцыйнае мастацтва культуры беларусаў», «Даследаванне лакальных культур Беларусі: Праграмы па зборы фальклорна-этнографічных матэрыялаў»; аўтар 8-і артыкулаў для энцыклапедыі «Беларускі фальклор», публікацыі ў

сістэме танцавальнай аўтэнтэкі беларусаў», «Синхронная дэскрыпцыя мелодыкі белорусскага похороннага і свадэбнага обрядаў в арэальном аспекте», «Тыпалогія вясельных напеваў Віцебска-Смаленскага памежжа» ды інш.

Тамара Барысаўна з яўляецца членам рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь, праўлення Беларускага саюза кампазітараў, навуковым кансультантам энцыклапедыі «Беларускі фальклор» і «Рэспубліка Беларусь», дарадчыкам савета кансультантаў Амерыканскага біяграфічнага інстытута, камісіі па даследаваннях пры міжнароднай арганізацыі па народнай творчасці (IOV). Мае Ганаровую граматы Сакратарыята праўлення Беларускага саюза кампазітараў «За вялікі ўклад у развіццё беларускай музычнай культуры», Дыплом ЮНЕСКА «За вялікі ўклад у захаванне нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі», Ганаровую граматы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь «За ўклад у развіццё і захаванне нацыянальнай традыцыйнай культуры Рэспублікі Беларусь», Ганаровы знак «Рупліўцу. Стваральніку» Беларускага фонду культуры.

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» шчыра віншуюць Тамару Барысаўну з юбілеем. Зычым моцы і пільну ў працы, новых адкрыццяў у галіне традыцыйнай культуры, нястомнасці ў пошуках.

Выявы куточкаў малой радзімы

У залах Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь 6 чэрвеня разгарнулася шматколерная і разнастайная палітра дзіцячага выяўленчага мастацтва. Экспазіцыя падсумавала вынікі конкурсу, прысвечанага Году малой радзімы, што адбыўся ў рамках нацыянальнага праекта падтрымкі і папулярызаванні творчасці навучанцаў дзіцячых школаў мастацтваў Беларусі.

У конкурсе ўзялі ўдзел больш за 60 дзіцячых мастацкіх школаў краіны. Найлепшыя працы ўвашлі ў экспазіцыю выстаўкі, адкрыццё якой прымеркаванае да Міжнароднага тыдня мастацкай адукацыі ЮНЕСКА.

У цырымоніі прынялі ўдзел кіраўнікі, педагогі і вучні дзіцячых мастацкіх школаў з усіх

рэгіёнаў, адбылося ўзнагароджанне ўдзельнікаў. Прывіталі маленькіх мастакоў Вольга Машсалава – куратар спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, намеснік начальніка адукацыйных праектаў і сувязі з грамадскасцю Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў БДУКІМ, Аляксандр Шантаровіч – дырэктар Мінскага дзяржаўнага мастацкага каледжа імя А. Глебавы, Андрэй Адамчык – дырэктар Мінскай дзіцячай мастацкай школы імя В. Цвірка.

Удзельнікам выстаўкі ўручылі сертыфікаты, падпісанія міністрам культуры Юрыем Бондарам і старшынёй Савета спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь рэктарам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Кацярынай Дулавай, а таксама каталог выстаўкі з рэспрадукцыямі працаў навучанцаў дзіцячых мастацкіх школаў, які пабачыў свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці».

Пасля ўрачыстасцяў маладыя таленты зрабілі памятнае фотаздымкі ў залах музея побач са сваімі працамі.

Карына Саўчанка, 13 гадоў (в. Новая Мыш Баранавіцкага раёна)

Намалі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

На тым тыдні...

У аграгарадку Ганчары Лідскага раёна **15 чэрвеня** прайшло раённае свята **касьбы «Звініць касьба – жыве вёска»**. Касьба ў вёсцы – гэта не проста вельмі цяжкая праца, але і сапраўдны рытуал. Пасля пераклічкі касцоў сеназарніцы (так даўней называлі жанчынаў, якія збіралі сваіх мужоў на пакос) дабраслаўлялі ўдзельнікаў, павязваючы паясы з лекавых зёлак (каб спіна не балела), уручалі абярэгі ў выглядзе лялькі-пакосніцы, частавалі вясковым квасам.

Удзельнікі свята саборнічалі ў хуткасі касьбы, паказалі тонкасці і сакрэты свайго майстэрства. Кожнаму ўдзельніку быў вызначаны ўчастак лугу, касьба на якім доўжылася 40 хвілінаў. У праграме быў і майстар-клас па кляпанні касы.

«1.1.1» – штогадовы праект-падарожжа, прымеркаваны да дня нараджэння Петруся Броўкі і прысвечаны тром беларускім творцам ушачкага паходжання з заслужаным званнем народны – Петрусю Броўку, Васілю Быкаву, Рыгору Барадуліну. **22 чэрвеня** адбылося чарговае **літаратурнае падарожжа на Ушаччыну «1.1.1» Броўка – Быкаў – Барадулін**. Вандрунікаў чакалі бацькоўскія хаты класікаў нашай літаратуры. Першы прыпынак быў каля невялікай, але знакавай крыніцы, якую літаратары называлі «броўкавай». Ва Ушачках пад знакамітым «бацькоўскім вязам» Барадуліна шчырым словам узагадалі дзядзьку Рыгора, зайшлі ў дом, дзе сёння ўсе рэчы памятаюць паэта. На гарадскіх могілках пабачылі валун з высечаным на ім крыжом, які быў пастаўлены паводле просьбы ў вершы самога Р. Барадуліна як надмагільны помнік. У Бычках, дзе нарадзіўся сёлетні юбіляр Васіль Быкаў, адбылася сустрэча са сваяком пісьменніка Мікалаем Хараком, які наглядае за Сядзібай-музеем В. Быкава. Апошняя кропкай сталі Пудзілкавічы, дзе нарадзіўся П. Броўка, там пазнаёміліся з адным з нямногіх жыхароў вёскі – Міхалам Сысом, які кіруе Хатай-музеем Петруся Броўкі, даведаліся пра музейны адкрыццё апошняга часу, што зрабілі супрацоўнікі Літаратурнага музея Петруся Броўкі ў Мінску.

22 чэрвеня ў мястэчку Шчорсы Навагрудскага раёна прайшло свята **«Рыбалка ў графа Храптовіча»**. У праграме былі конкурсы рыбакоў, гастронамічны тур, майстар-класы і дэгустацыя юшкі па шчорсаўску.

Іркуцкі Беларускі клуб «Крывічы» ў **ноч з 22 на 23 чэрвеня** за 20 км ад горада на беразе ракі Іркут правёў традыцыйнае свята **«Купальская ноч»**. Удзельнікі без запалак традыцыйным спосабам запалілі вялікае вогнішча, плялі вянкі, вадзілі карагоды і гулялі ў старадаўнія беларускія гульні, танцавалі сярднявечныя і народныя танцы, скакалі цераз вогнішча, шукалі папараць-кветку. Пачастункі на стол арганізатары прапанавалі прывозіць у складчыну.

Толькі ў купальскую ноч, казалі, расцвітае чарадзейная папараць-кветка. З гэтай легенды пачынаецца мастацкі свет Янкі Купалы. **23 чэрвеня** Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрасіў на **«Купальскую ноч у Купалавым доме»**. У праграме свята былі прадстаўлены тэатральнай студыі для дзяцей і падлеткаў «Soffit» (Мінск), спартыўнае свята «K&C» да Міжнароднага алімпійскага дня, у рамках якога адбыўся Купальскі турнір па мельню (гульня кшталту кегляў, у якую фіны гуляюць без спецыяльных дарожак на прыродзе ў коле сям'і ці з сябрамі), купальская вечарына ў удзелам фальклорнага гурта «Этнасуполка» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

культуры і мастацтваў, квэст па экспазіцыі музея «Купалаў код». Прайшлі таксама майстар-класы па пляценні купальскіх вянкоў і старадаўніх песнях і танцах.

Гастронамічнае свята «Бліныныя традыцыі Шылавічаў» прайшло **23 чэрвеня** ў аграгарадку Шылавічы Ваўкавыскага раёна. Тут жыхары якаўць розныя віды бліноў – дражджавыя, прасныя, нізкакаларыйныя, на грэчанай муцэ, капусныя, яблычныя, тонкія, карункавыя, на мінеральнай вадзе. Акрамя дэгустацыі і выстаўкі-продажу бліноў прайшлі конкурсы: найлепшая начынка, самы вялікі блін, самы танны рэцэпт. Па выніках свята плануецца стварэнне буклета «Бліныныя рэцэпты Шылавічаў», у які будзе ўносіцца новыя рэцэпты.

23 чэрвеня ў аграгарадку Вензавец Дзятлаўскага раёна прайшло **Свята касцоў**. У час імпрэсы адбылася сустрэча з майстрамі касьбы і знаўцамі народных традыцыяў. Удзельнікі мерапрыемства атрымалі парады, што тычацца падрыхтоўкі і выбару інструментаў, прыёмаў касьбы і правілаў удалага сенакосу. На свяце можна было набыць сувеніры ад народных майстроў і прадукцыю Вензавецкага лясніцтва, паўдзельнічаць у дэгустацыі мясцовых страваў.

Аб любімым з дзяцінства напоі спяваюць песні і чытаюць вершы, гатуюць з яго пачастункі і, вядома, узнагароджаюць тых, дзякуючы каму карысны прадукт з'яўляецца на стале. **Яму 23 чэрвеня** ў аграгарадку Луцкаўляны Гродзенскага раёна было прысвечанае **Свята малака**. Адбылася дэгустацыя малочнай прадукцыі, пад час якой кожнае дзіця атрымала ў падарунак ёгурт. Цягам дня працавалі творчыя кулінарныя майстэрні, можна было пакаштаваць сыр і масла, прыгатаваныя ўручную паводле рэцэптаў на аснове натуральных складнікаў. Сакрэтамі вырабу хатніх тварожных і плаўленых сыроў дзяліліся луцкаўлянскія гаспадыні. Майстры па пляценні кошчыкаў з ласы і дроту правялі майстар-класы. Аб сучасных малочных фермах і гаспадарках расказала фотавыстаўка.

24 чэрвеня ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылася **прэзентацыя дэбютнага зборніка вершаў Ніны Лістоты «Запразніне»**. Акрамя распеваў пра творчасць і чытання аўтарна вершаў на вечарыне была жывая музыка.

25 чэрвеня ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі прайшло **адкрыццё выстаўкі «Ты дзі мяне...»**, прысвечанай яго жонцы – Алене Міхайлаўне Броўка, шчырай спадарожніцы паэта, якая бачыла яго жыццё і творчасць са свайго жаночага, сяброўскага і самага блізкага боку. Разам яны пражылі 47 гадоў. Алена Міхайлаўна была сапраўднай «жонкай паэта», якая зрабіла вялікі ўнёсак у жыццё мужа: дапамагала ў грамадскай і палітычнай працы, у сяброўстве, была першым чытачом і «рэцэнзентам» яго вершаў. Сярод яе заслугаў і тое, што змагла захаваць літаратурную спадчыну Пятра Усцінавіча, стала першым дырэктарам Літаратурнага музея П. Броўкі.

Выстаўка працуе па 26 кастрычніка.

25 чэрвеня ў кавярні-клубе «Грай» (Мінск) літаратурны часопіс «Дзеяслоў» адсвяткаваў **выхад 100-га нумара**. Сярод гасцей былі аўтары 1-га і 100-га нумароў, выступілі айчыныя літаратары, гурт «Палац». Таксама адбыліся прэзентацыя 100-га нумара «Дзеяслова», віктарыны, конкурсы, забаўкі, цікавосткі, былі і прызы ад арганізатараў, продаж свежых і рарытэтных нумароў выдання і кніжнай серыі часопіса, сюрпрызы.

№ 24 (761) «Краязнаўчай газеты» друкуецца коштам аўтара гэтага артыкула
Леаніда Міхайлавіча Лыча. Шчыры Вам дзякуй, Леанід Міхайлавіч,
за патрыятычны ўчынак і прыклад вернасці чытача сваёй газеце.

Беларусь энцыклапедычная

На сёння ў нашай краіне дастаткова падставаў пахваліцца багатымі, вельмі патрэбнымі для яе народа набыткамі энцыклапедычнай літаратуры. Пачатак гэтай выключна важнай справе паклалі – праўда, беспаспяхова – яшчэ ў даваенны перыяд, калі ў ходзе мэтанакіраванага ажыццяўлення прагрэсіўнай дзяржаўнай палітыкі беларусізацыі шырокі размах набыў працэс беларуска нацыянальнага адраджэння. Калі ж на грозныя заклік Масквы рэакцыйныя сілы спынілі яго далейшы ход, адпала неабходнасць і ў выданні Беларускай энцыклапедыі, каб часам не паспрыялі абуджэнню ў народа зацікаўленасці да айчынных гісторыі і культуры, аздараўленню яго моцна размытай нацыянальнай свядомасці. У рэспубліцы распачаўся шалёны разгул масавых фізічных рэпрэсіў. Ад гэтага ліха гінулі не толькі ні ў чым невінаватыя ў большыні сваёй выразнай беларускай нацыянальнай арыентацыі людзі, але і створаныя ім неацэнныя духоўныя каштоўнасці. Гэта няк не магло абмінуць і не такія ўжо бедныя даваенныя энцыклапедычныя працоўныя.

На вялікае шчасце, з такім суровым, несправядлівым выпрабаваннем не давялося сустрэцца таму калектыву аўтараў, які пад кіраўніцтвам народнага пэдагога БССР, акадэміка АН БССР Пятруся Броўкі пачаў у 1960-я гады працаваць над выданнем «Беларускай Савецкай Энцыклапедыі». У склад рэдакцыйнай калегі ўваходзілі ажно 25 чалавек. І якія гэта выбітныя асобы! Вось толькі некаторыя з іх (у алфавітным парадку): народны пісьменнік БССР, акадэмік АН БССР Кандрат Крапіва, прэзідэнт АН БССР Васіль Купрэвіч, віцэ-прэзідэнт АН БССР Канстанцін Лукашоў, народны паэт БССР Максім Танк, народныя артысты СССР Рыгор Шырма. Першы доўгачаканы том «БелСЭ» трапіў у рукі чытачоў паўстагоддзя таму – у 1969 годзе. Якая важная падстава адзначыць пяцідзясяцігоддзе беларускай энцыклапедычнай адісеі!

Час выхаду ў свет гэтага тома не назавеш узлётным для нашай Бацькаўшчыны. Узяты КПСС рашучы курс на збліжэнне і зліццё народаў СССР у новую гістарычную супольнасць людзей – савецкі народ – няўхільна праводзіўся ў жыццё. І больш за ўсё ўдарыў сыпалася на галаву беларускай мовы. Аднак, усё тых, на каго выпаў пачэсны, адказны абавязак даць свайму народу салідную ў яго роднай мове энцыклапедыю, ніколі не пужалі няспынны шквалістыя русіфікатарскія хвалі. Усе сцёнай стаялі за тое, каб яна была беларускамоўнай, што ўжо зусім нехарактэрным з'яўлялася для афіцыйнага жыцця рэспублікі. І задуманае стала заданым явай: у 1975 годзе выйшаў з друку апошні XII том «Беларускай Савецкай Энцыклапедыі». Попыту на яе злішкам хапала, што хоць у самай мінімальнай ступені да пазітыўна адбылася на некаторых складніках нашага нацыянальнага жыцця, не выключачы і беларускай мовы. Сёння цяжка паверыць, што наклад не першага тома склаў 25 тысяч аэкзэмпляраў, апошняга яшчэ болей – 30 тысяч аэкзэмпляраў. А тагачаснаму ж сацыяльнаму стану беларускай мовы ніяк не паазідзросціш, што негатывуна адбылася і на выкарыстанні яе ў якасці камунікатывага сродку між людзьмі. Аднак, выданае ў роднай мове карэннага насельніцтва «БелСЭ» мела шырокі попыт у чытача, і таму не магла не спрыяць распаўсюджванню беларускай мовы, хоць трохі кампенсавача

яе каласальныя страты з прычыны амаль поўнай адсутнасці ў афіцыйным жыцці роднага краю.

У непараўнальна лепшых умовах, але толькі на старце, распачалася праца па стварэнні «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі». На развалінах СССР узніклі самастойныя дзяржавы, у іх ліку і Рэспубліка Беларусь. Яна паслядоўна, без сплеху ажыццяўляла прынятыя ў апошнія гады існавання БССР па-сапраўднаму гістарычна важныя Закон «Аб мовах у Беларускай ССР», якім па ўсёй справядлівасці, у поўнай адпаведнасці з сусветнай практыкай статус адзінай дзяржаўнай мовы надаваўся толькі беларускай. Яе прэстыжнасць у народзе ўзнілася на нечуваную да гэтага вышыню. Іншай думкі ў рэдакцыйнай калегіі «ЭГБ», як толькі выдаваць яе на беларускай мове, не існавала. І хаця па маштабах падлеглага асятленню на сваіх старонках матэрыялу «ЭГБ» ніяк не магла параўнацца з «БелСЭ», наклад яе («ЭГБ») першага тома, які выйшаў з друку ў 1993 годзе, склаў 20 тысяч аэкзэмпляраў, што не можа не ўражваць. Такі ж наклад меў і другі том «ЭГБ» (1994 г.). А вось яе трэці том, які выйшаў у свет у 1996 годзе, калі ў нас усталявалася прэзідэнцкая сістэма кіравання краінай, калі ў адпаведнасці з вынікамі майскага рэфэрэндуму 1995 года рускую мову юрыдычна ўраўнялі з беларускай і стала зразумелым, што першая з названых моваў (руская) будзе названа адыгрываць актыўную ролю ў абслугоўванні ўсіх сфераў грамадскай дзейнасці чалавека, ужо меў у два разы меншы наклад, чым у першага і другога. Такі наклад быў і ў апошняга тома «ЭГБ». Крутыя антынацыянальнага характару перамены ў палітычным жыцці самым сур'ёзным чынам адбыліся і на асятленні ў 3–6-м тамах «ЭГБ» многіх важных гістарычных падзей.

Паспрыялі гэтай і перамены – а былі яны даволі частымі – у складзе саміх рэдактараў. Першы том «ЭГБ» рыхтаваўся пад кіраўніцтвам выбітнага беларускага, чвэрдага нацыянальнай арыентацыі доктара гістарычных навук, прафесара, актыўнага грамадска-палітычнага дзеяча Міхася Ткачова. Заўчасна смерць (31 кастрычніка 1992 г.) не дазволіла яму прытрымаць у руках падрыхтаваны пры яго самым непасрэдным удзеле першы том «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі». Заслугуючы быць прыведзеным такім радзі з «Прадмовы» М. Ткачова да першага тома «ЭГБ»: «Гэта першая ў гісторыі нашай Бацькаўшчыны энцыклапедыя, у якой яе стваральнікі імкнуцца як найбольш поўна, на найноўшых дасягненнях навукі адлюстраваць шматвяковы шлях беларусаў ад свайго даўняга да сучаснасці ў непарыўнай сувязі з гістарычным працэсам на Еўрапейскім кантыненте». І такое атрымалася на практыцы.

Ніколі не сумняваюся ў тым, калі б не кіраўніцтва М. Ткачовам падрыхтаваў першага тома «ЭГБ», наўрад ці атрымалася б такімі зместавымі, праўдзівымі яго артыкулы: «Беларусаназства», «Беларусізацыя», «Беларуская Народная Рэспубліка», «Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка», «Беларуская Сацыялістычная Грамада» і іншыя, што пакінулі адметны след у айчынай гісторыі, дапамагалі многім лепш усвядоміць выключнае значэнне гэтых, бяспрэчна, знакавых падзей у лёсе Бацькаўшчыны.

А якія асобы ўдзельнічалі ў напісанні вышэй пералічаных артыкулаў? З-за

вялікай павагі згадаем іх у парадку змешчаных у том артыкулаў: Захар Шыбека, Алякс Кароль, Анатоль Сідарэвіч, Леанід Лойка, Міхась Біч, Станіслаў Рудовіч. У том вельмі дарчым стаўся артыкул «Беларусізацыя» (аўтар А. Кароль), якая ў беларускай савецкай гістарыяграфіі не згадвалася з сярэдзіны 1930-х і да канца 1980-х гадоў. Пра яе на ўвесь голас загаварылі пасля прыняцця 26 студзеня 1990 года Закона «Аб мовах у Беларускай ССР». Загаварылі таму, каб паказаць людзям, што ў нас ужо праводзілася ў міжваенныя гады дзяржаўная палітыка беларусізацыі, а зараз надыйшла яе другая хваля і трэба дзяле яе паспяхова правядзення ў жыццё максімальна выкарыстоўваць набыты колішні адраджэнцаў.

Пашасла на галоўнага рэдактара і другою тому «ЭГБ». А быў ім беларускі пісьменнік з выразным нацыянальна-адраджэнцкім накірункам Барыс Сачанка. Далёка не кожны на яго месцы асмеліўся б з такой глыбінёй і аб'ектыўнасцю паказаць перманентнасць характару кровапралітных войнаў паміж Маскоўскай дзяржавай і Вялікім Княствам Літоўскім, войнаў Расіі з Рэччу Паспалітай, у складзе якой на правах палітычнага суб'екта знаходзілася тады Беларусь. Асабліва шмат новага, неспальскаванага пачарпнуў чытач для сябе з артыкула «Вайна Расіі з Рэччу Паспалітай у 1654 – 1667 гг.», пад час якой была знічана амаль палова насельніцтва ВКЛ. Сапраўдным навуковым багаццем гэтага энцыклапедычнага тома з'яўляецца публікацыя «Вялікае Княства Літоўскае», у напісанні якога бралі ўдзел такія вядомыя ў краіне гісторыкі, як Анатоль Грышкевіч, Зіновій Капыскі, Георгій Галенчанка, Валяцін Голубеў, Павел Лойка, гісторык права Іосіф (Язэп) Юхо.

Няўдзячны да Б. Сачанкі лёс даў яму магчымасць быць галоўным рэдактарам толькі другога тома «ЭГБ»: адышоў у замяшчэнне свет 5 ліпеня 1995 года. На гэтай пасадзе яго замяніў пісьменнік Генадзь Пашкоў, на рахунак якога запісаня ўсе астатнія тамы энцыклапедыі. З трэцяга па пяты тамы ўключна яго першым намеснікам быў доктар гістарычных навук, прафесар Пётр Пятрыкаў, добра вядомы многім сваім негатыўным стаўленнем да беларускага нацыянальна-культурнага адраджэння, што не магло не ўплываць на працу стваральніка гістарычнай энцыклапедыі. Выручала ж прысутнасць у складзе рэдакцыйнай калегіі дастаткова колкасы асобы, якія рашуча адстойвалі права беларускай нацыянальнай ідэі на існаванне. Сярод іх хацеў бы ў першую чаргу назваць акадэмікаў Іларыёна Ігнаценку, Міхала Касцюка, члена-карэспандэнта НАН Беларусі Васіля Бандарчыка, дактараў філасофскіх навук Аляксея Галаўнёва, назваўнага сябра рэдакцыйнай калегіі ўсё шасці тамоў Іосіфа Хаўратовіча, які яшчэ з'яўляўся і намеснікам галоўнага рэдактара 2–3-га тамоў «ЭГБ». Такія функцыі ў той час выконвала і Соф'я Самуэль, якой не адважыўся даць пазітыўную адзнаку з чыста асабістага досведу.

У той час, як рыхтавалася, том за томам выходзіла «Энцыклапедыя гісторыі Беларусі», з'яўляліся на свет такога роду і іншыя працы. Чытаючы сёння іх, мы атрымліваем неабходны нам веды пра беларускіх пісьменнікаў, гарады, вёскі нашай радзімы, фальклор, этнаграфію, археалогію і, нават, узброеныя сілы. Ёсць энцыклапедычныя даведнікі па беларускім жакеі, беларускім фізічна-спартыўным таварыстве «Дынама» і г.д.

Несумненна, сярод вялікай колькасці такой літаратуры па-за ўсялякай канкурэнцыяй знаходзіцца і, відаць, яшчэ доўгі час будзе знаходзіцца 18-томная «Беларуская Энцыклапедыя». Год выдання першага тома 1996, апошняга 2014. У розныя гады працы над гэтай энцыклапедыяй у складзе рэдакцыйнай калегіі ўваходзілі дзясяткі вядомых у

краіне асобаў у званнях народных пісьменнікаў Беларусі, народных артыстаў Беларусі, акадэмікаў Нацыянальнай акадэміі Беларусі. Назыменным жа кіраўніком рэдакцыі ўсёх 18-і тамоў «БЭ» быў паэт Г. Пашкоў.

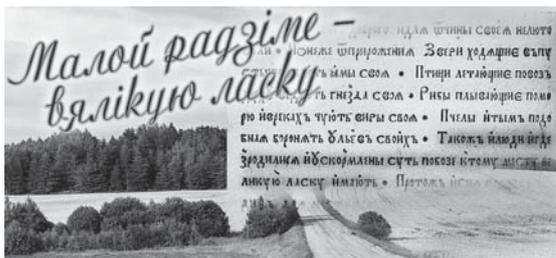
«Беларуская Энцыклапедыя» – гэта ў адрозненне ад «БелСЭ» была дзеішчам суверэннай Рэспублікі Беларусь. Першы том падпісалі да друку 25 сакавіка 1996 года. Дата, як бачым, архізіаманальная: абвясчэнне гэтым днём у 1918 годзе незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі.

З розных крыніцаў аўтара вядома, што энцыклапедычная дзейнасць у краіне працягваецца. І гэта зразумела. Энцыклапедычнага адлюстравання чакаюць яшчэ многія сферы грамадскай дзейнасці чалавека, а таксама этнічныя супольнасці, найперш беларускія яўрэі і татары як самыя стараы ў нашым краі. На старонкі энцыклапедыі настолькі важна прасіцца беларуская дыяспара, якая, на вялікую шкоду метраполіі, так імкліва колькасна павялічваецца. Думаю, беспадстаўна яшчэ не стала аб'ектам энцыклапедычнага асятлення айчынная медыцына, у якой такія вялізныя дасягненні ў барацьбе з самымі небяспечнымі захворваннямі, так багата таленавітых прафесараў і навукоўцаў. Закалася сваёй энцыклапедыі і навука.

Сёлетні год ёсць год незвычайна для айчынных энцыклапедыстаў: спаўняецца паўстагоддзя выхаду з друку першага тома «Беларускай Савецкай Энцыклапедыі». Абмінуць гэтую дату ніяк нельга. І хаця ў сусветнай практыцы, здэцата, не адзначаецца Дзень энцыклапедыста, нас ніхто не адзіць, калі мы нешта падобнае правядзем у 2019 годзе з удзелам не толькі занятых у гэтай сферы дзейнасці людзей, дзяржаўнай структураў, але і самых шырокіх колаў беларускага грамадства.

Верыцца, што недалёкі той час, калі набудуць кніжны фармат найцікавыя артыкулы «Краязнаўчай газеты», якія друкуюцца ў ёй з 2003 года (!) пад назвай «Малая краязнаўчая энцыклапедыя». У наш час, калі ідзе такая шалёная, непадкантрольная, глабальная нівеліроўка ўсяго адметнага, своеасаблівага ў акадэмічным нас прыродным асяроддзі, самім беларускім грамадстве, мы не павінны заставацца маўклівымі, пасіўнымі сузіральнікамі гэтых руінавальных працэсаў. Беларусь павінна заставацца Беларуссю – як паводле прыродна-геаграфічных, так і нацыянальна-культурных, моўных характарыстык. Забяспечвацца такое не можа без шырокага, стваральнага краязнаўчага руху з яго ўласным друкаваным органам. Будучы пакаленні беларусаў нас не зраўняюць, строга асудзяць, не даруюць, калі мы не выкаем гэтай гістарычнай, высакароднай місіі. Каб не стаць аб'ектам такой справядливай, суровай з боку будучых пакаленняў беларусаў крытыкі, бярэ на сябе абавязак прафінансавача з уласных сродкаў чатыры выхадзі ў свет «Краязнаўчай газеты».

Леанід Лыч,
пенсіянер,
чэрвень 2019 г.

Сцяжынкамі Тучы

Вёска, мястэчка, горад... Малая радзіма. У жонка чалавека гэты свой любы сэргу куточак, дзе адкрыўся такі вялікі таямнічы свет, дзе бярэ пачатак сцяжынка жыцця. І куды б ні завёў нас лёс, заўсёды на карце вялікай Радзімы ёсць кропка, да якой хочацца ляцець хуткакрылай птушкай у радасці і ў смутку. Я нарадзілася і вырасла ў вёсцы Туча Клецакага раёна, прыгажосць якой не раз спрабавала адлюстраваць у вершах, але напісала, мне здаецца, мала. А пра гэты маляўнічы куточак Беларусі можна пісаць бясконца і ўсё роўна будзе недастаткова.

Уражанні дзяцінства – самыя яркія, самыя моцныя, таму што ўсё бачыцца і адбываецца ўпершыню. Многае змянілася ў Тучы. Няма болей саўгаса, цэнтральнай сядзібай якога яна была. Зараз гэта аграгарадок. Няма шыкоўнага яблыневага саду, што цешыў вока бялуткай квеценню і прыносіў смачныя сакавітыя плады. На яго месцы даўно выраслі новыя вуліцы з цаглянымі дамамі. Замест драўлянага клуба з кафляным стаяком пабудаваны дом культуры з бібліятэкай. Побач – прыгожы двухпавярховы будынак школы. Працуюць машына-трактарны парк, сучасны жывёлагадоўчы комплекс, піларам, стайня. Ёсць крамы, кафе, сталоўка, пошта, амбулаторыя.

У вёсцы ёсць дзве брацкія магілы з помнікамі воінам-абаронцам, загінулым у гады Вялікай Айчыннай вайны. На кладках – магіла і помнік воіну-інтэрнацыяналісту С. Кірыку, які служыў і загінуў у Афганістане. Ён жыў на нашай вуліцы ў кватэры суседняга двухпавярховага

Скрозь гады

(вёсцы Туча прысвячаецца)

Даўно няма таполяў тых,
Што гадаваліся са мною.
Ды скрозь гады гляджу на іх
Уздвоўж дарогі роўны строй.

Там сонца танчыць на лістках,
Галінкі лашчаць прамяні.
Там роднай мовы смак,
там пах
Сунічна-ліпава-грыбны.

У самых яркіх марах-снах
Здалёк махае мне рукой
Барвовых коцкаў вясна
І жоўтых вербаў над вадой.

Блакіт матуліных вачэй –
Пад сінім купалам нябёс.
Пачатак дзён маіх, начэй.
Вясна жыцця. Радзіма. Лёс.

Галіна НУПРЭЙЧЫК

Сядзібны дом Яленскіх

дома. Сяргей Паўлавіч застаўся ў памяці аднавіскоўцаў вясельным хлопцам, прыгожым, з пачуццём вялікай адказнасці за ўсё. А яшчэ на вясковых кладках ёсць помнік ваеннаму лётчыку Аляксею Рамадану, які загінуў у авіякатастрофе ў Першую сусветную вайну.

Туча багатая на помнікі архітэктуры. Гэта сядзібна-паркавы комплекс Яленскіх. Яны валодалі сядзібай да 1939 года. Да нашых дзён захаваліся іх дом з высокімі калонамі і мансарднымі пакоямі над цэнтральным уваходам. Наводдаль – гаспадарчыя пабудовы. Сярод іх – свірны з чырвонай цэглы, упрыгожаныя пілястрамі, аркавымі паясамі. Амаль не змяніўся за доўгія гады двухпавярховы цагляны будынак кузні з маленькімі вакенцамі. Ёсць тут і драўляны свіран з калонамі. Спіртзавод таксама спачатку належаў Яленскім, пасля доўга быў саўгасным. Ад яго засталіся разваліны. Побач – аднапавярховы цагляны дом, дзе раней жылі работнікі маёнтка, затым тут былі саўгасныя кватэры. У свірнах і цяпер працуюць млын, зернесушылка з зерняховішчам, што належаць аграгарадку. Часткова захаваліся парк з невялікай компанкай, абсаджанай векавымі дрэвамі. У сядзібным доме ў гады Вялікай Айчыннай вайны быў ваенны шпіталь. У мір-

ны час тут была школа, затым вучэбна-вытворчы камбінат. Даўно ўжо будынак пусты. На ім шмат глыбокіх слядоў разбурэння. Высокія старыя ліпы, клёны памятаюць падзеі і выпрабаванні, што выпалі на долю Яленскіх і іх уладанняў...

Каля ракі Тучанкі раскінуўся яшчэ адзін вясковы парк, у якім нямала бярозаў, клёнаў, рабінаў, чародка дубоў, кусты бэзу. Баз расце таксама ўздоўж шашы і каля пад'езда дому, дзе мы з мамай жылі. Кожную вясну паветра на вуліцы напоўненае непаўторным бэзавым водарам, а гронкі-суквецці цешаць сваёй прыгажосцю жыхароў і гасцей вёскі. Раку Тучанку мне заўсёды хацелася назваць возерам. Глыбокая, шырокая, спакойная.

У вёсцы шмат вербаў. Як толькі сыходзіць снег, яны выпускаюць з пупышак маленькія срэбныя коцікі, такія макія і пяшчотныя, як поўсць кацянятаў. Таму, напэўна, і называюць іх у народзе так ласкава. Яны першым вясновым букетам трапілі ў маю вазу, а затым і ўсе астат-

нія кветкі, што цвілі ў розны час. А іх у Тучы нямала. Каля школы ззялі майскія святочныя каштаны, наводдаль пры дарозе цвіла акацыя. На нашай клумбе таксама жылі кветкі: касачы, царская карона, рудбекія (залаты шар), мацейка, вытанчаны водар якой прыцягваў да сябе ўвечары. Я з захапленнем глядзела на цёмна-барвовыя вярціні ў кветніку суседзяў. Праз трыццаць сем гадоў знайшла такія ў іншай вёсцы і пасадзіла пад вокнамі сваёй хаты. Палявыя сцяжынкі-дарогі таксама люблю. Падбалася

Брацкая магіла з помнікам воінам-абаронцам

Свіран

назіраць, як спее збажына, як прыгожа сінеюць валошкі, як усміхаюцца, нібы маленькія сонейкі, жоўтыя вочкі рамонкаў.

А колькі чароўнага ў тучанскім лесе! За ім жыве сонца і кожную раніцу спяшаецца на «працу» з-за высокіх густых елак. Мы з мамай кожны год наведвалі лес, збіралі ягады, грыбы. Я любавалася пунсовымі агеньчыкамі суніцаў у шаўковай траве і, як заўсёды, шукала кветкі: сонечны святаяннік, ружова-фіялетавае скрыпень, блакітныя званочки. Спрабавала арыентавацца ў лесе па сонцы, як вучыў некалі маму яе тата – мой дзед Сямён. На жаль, мы размінуліся з ім у часе, не сустрэліся на Яямлі, як і з бабуляй Еўдакіяй. Некалькі пакаленняў маіных продкаў жылі ў суседняй вёсцы Рудкі. Мы хадзілі туды да яе брата, да сястры. Другая сястра з сям'ёй асталася ў Траццяках. Гэтыя дзве вёскі мне блізкія, родныя, як і Туча. У іх засталіся сляды майго дзяцінства, маіны сляды.

Аднаго разу прыехала ў Тучу і не пазнала родную вуліцу. Яна раптам апусцела. Не стала таполяў, што так ласкава шапацелі бліскучымі кронамі, давалі цені і прахалоду ў спякотныя дні. Не стала таполяў, што набрынялімі пупышкамі сустрэлі маё нараджэнне ў канцы сакавіка, маю першую вясну на малой радзіме. Няўмоўны час вострай пілоў прабегаў па іх лёсах, па іх састарэлых шурпатах камлях. Так хутка, так проста. А здавалася, яны непадушныя, як сама прырода.

Гэта былі асаблівыя таполі. Іх барвовыя кветачкі-завушніцы распускаліся ў сярэдзіне красавіка, грэліся яго скупымі промнямі, затым мяккім дываном засцілалі зямлю. А які ў іх быў водар! Насычана-смалісты, яркі, густы. Водар вясны і дзяцінства. Ён і цяпер мне сніцца. Высокую воданосную вежу, што стаяла ў нашым двары, абсаджалі таксама таполямі, але яны былі зусім іншымі. Завушніцы іх былі зялёнымі і ўлетку выпускалі шмат пуху, які воблакамі стаяў у паветры, ляжаў на зямлі. Пазней даведалася, што гэта жаночыя дрэвы, насенне якіх разносіцца паўсюль разам з пухам. І гэтых таполяў даўно ўжо няма...

Галіна НУПРЭЙЧЫК

Хутка ляціць час. Мянсяюцца кардэны жыцця. Нараткаецца штосьці новае, нешта адыходзіць у нябыт і застаецца ў памяці. Для ўспамінаў аб мінулым часе ў прасторы няма перашкодаў. Думкі спяшаюцца, ляцяць у той далёкі майскі вечар, дзе солідка пахне бэз, дзе насцеж адчыненае вакно ў пакоі нашай з мамай кватэры на другім паверсе, а на вуліцы з акардона лясца музыка хуткага вальса. Высокія таполі, што мінулі вершаламі двухпавярховы наш дом, гайдаюць на руках чараду вяснёрнага зорак, якімі шчодрэ ўспанае неба. Яны такія блізкія, зорныя, здаецца, да іх можна дакрануцца рукой. Яны так прыгожа мігцяць, зазіраюць у вакно, у душу, ва ўспаміны...

Сцяжынкі малой радзімы, яе дрэвы, кветкі, яе зорнае неба – маленькія часцінкі вялікага Сувесу, часцінкі майго снанаўня. Жыві і квітней, родная Туча!

Галіна НУПРЭЙЧЫК,
г. Клець

Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры: вынікі XXVII рэспубліканскага конкурсу

Патэнцыял бібліятэк у справе адраджэння нацыянальнай спадчыны, гісторыі, літаратуры і мовы ўжакаторы год выразна адлюстроўвае прафесійны рэспубліканскі конкурс «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры».

11 мая 2019 г. у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі былі падведзены вынікі XXVII рэспубліканскага конкурсу «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры» за 2018 г. У склад кампетэнтнага журы ўвайшлі прадстаўнікі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, абласных бібліятэк, цэнтралізаваных сістэмаў публічных і дзіцячых бібліятэк г. Мінска, грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры».

Конкурс праводзіцца штогод сярод публічных бібліятэк краіны ў два этапы (абласны і рэспубліканскі). У рэспубліканскім этапе конкурсу прынялі ўдзел 38 работ, 23 з іх сталі пераможцамі ў чатырох намінацыях: «За пошукавую і даследчую працу», «За значны ўклад у выхаваўчую работу з падрастаючым пакаленнем», «За падтрымку і развіццё чытання», «За навацы ў сферы бібліятэчнай справы». Сем работ журы прадставіла да заахвочвання.

Пераможцы атрымаюць узнагароды адпаведна з загада Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь № 109 ад 6 чэрвеня 2019 г. «Аб выніках XXVII рэспубліканскага конкурсу «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры»» — дыпломы першай, другой, трэцяй ступеняў і грашовыя прэміі ў памерах 50, 40 і 30 базавых велічыняў адпаведна. Бібліятэкі, прадстаўленыя да заахвочвання, атрымаюць грашовыя прэміі ў памеры 5-і базавых велічыняў.

Змястоўная насычанасць, шматграннасць і разнастайнасць тэхнікі прадстаўлення работ выклікалі некаторыя цяжкасці журы ў вылучэнні пераможцаў конкурсу. Матэрыялы былі ацэненыя па паўнацэнны раскрыццях тэмы, арыгінальнасці падачы матэрыялу, афармленні работы.

Паведамім пра асноўныя дасягненні бібліятэк-пераможцаў, што адзначаныя дыпламамі першай, другой і трэцяй ступеняў у кожнай з намінацый.

Найбольшая колькасць работ была прадстаўлена ў намінацыях «За значны ўклад у выхаваўчую работу з падрастаючым пакаленнем» і «За пошукавую і даследчую працу» — па 11.

У намінацыі «За значны ўклад у выхаваўчую работу з падрастаючым пакаленнем» лепшай сярод гарадскіх і раённых бібліятэк стала *Цэнтральная раённая бібліятэка імя А.С. Пушкіна г. Мазыра*. Асаблівую ўвагу бібліятэка надае гістарычнаму, літаратурнаму і эстэтычнаму напрамку краязнаўчай дзейнасці, па кожным з якіх праводзіцца сістэмная праца. Так, бібліятэка паспяхова рэалізуе інтэрнэт-праект «Ні дня без думкі аб родным краі», краязнаўчы праект «Художественная галерэя "Очарованыя родным краем"». Атрымаць дадатковыя веды аб літаратуры, гісторыі, культуры і мастацтве роднага краю дапамагаюць дзецям і падлеткам краязнаўчая гасцёўня «Сустрэча».

Першае месца сярод гарадскіх і сельскіх бібліятэк

прысуджана *Бяляеўскай сельскай бібліятэцы-клубу Чачэрскага раёна* за нацыянальнае адраджэнне, выхаванне любові і павагі да роднага краю, цікавасці да вывучэння гісторыі сваёй вёскі. Так, у бібліятэцы арганізаванае аматарскае аб'яднанне «Радзімчы», члены якога вывучаюць традыцыі і звычкі роднай вёскі. Створаны міні-музей «Скарбы сялянскай хаты», дзе знаходзяцца экспанаты сельскага побыту і вырабы мясцовых майстроў, друкаваныя выданні ўспамінаў старажылаў, дакументаў, фотаздымкі.

Другую прэмію сярод гарадскіх і раённых бібліятэк атрымала *Дзіцячая бібліятэка-філіял Хоцімскага раёна* за далучэнне да чытання, прапаганду каштоўнасці чытання і кнігі, стымуляванне цікавасці да сусветнай літаратурнай спадчыны. Бібліятэкай рэалізаваны праекты «Кніжны санаторый — 2018», «Чудесны рюкзачок», накіраваныя на арганізацыю летняга вольнага часу праз гульні і кнігу. У бібліятэцы ёсць месца, абсталяванае неабходнай камп'ютарнай тэхнікай, свабодным доступам да інтэрнэту. Дзейнічае клуб займальнага чытання «Кнігоцей».

Сярод гарадскіх і сельскіх бібліятэк другое месца заняла *Сакольніцкая сельская бібліятэка Крычаўскага раёна*. У рамках краязнаўчага патрыятычнага праекта «Нам ёсць чым ганарыцца, нам ёсць каго памятаць» сабраныя ўнікальныя матэрыялы аб гістарыч-

«За значны ўклад у выхаваўчую работу з падрастаючым пакаленнем»

ным мінулым вёскі, знакамітых земляках і воінах, загінулых у гады Вялікай Айчыннай вайны. На базе бібліятэкі створаны Пакой мужнасці і славы, дзе экспануюцца матэрыялы аб героях-земляках. З мэтай фармавання ў маладога пакалення любові да сваёй малой радзімы, беларускай мовы і кнігі дзейнічае этнаграфічны куток «Я вырас тут, і край мне гэты любіць».

Дыпламам трэцяй ступені ў намінацыі «За значны ўклад у выхаваўчую работу з падрастаючым пакаленнем» ўзнагароджана *Мар'інагорская гарадская бібліятэка Пухавіцкага раёна* за комплексную, скаардынаваную сістэму дзейнасці па патрыятычным выхаванні дзяцей і падлеткаў. Так, бібліятэка ажыццяўляе праект «Кнігаманія «Сымон і К»» у падтрымку беларускай кнігі і чытання, у межах якога юныя артысты бібліятэчнага тэатра «Усмешка» рыхтуюць тэатралізаваныя прадстаўленні па творчасці беларускіх пісьменнікаў. Асаблівую ролю ў азнамленні дзяцей і падлеткаў з гісторыяй

і прыродай роднага краю адыгрывае міні-музей «Нам засталася спадчына».

Сярод гарадскіх і сельскіх бібліятэк трэцяе месца ў гэтай намінацыі заняла *Мельніцкая сельская бібліятэка Маладэчанскага раёна*. Бібліятэкарам створаны электронны гісторыка-краязнаўчы рэсурс «Малая радзіма: краязнаўчы маршрут па вёсцы Мельнікі», у якім сістэматызавана інфармацыя аб Вялікай Айчыннай вайне, па гісторыі калгаса і школы, сабраны матэрыялы пра знакамітых людзей вёскі. Штогод у бібліятэцы праводзіцца летняя чытанні, розныя акцыі, конкурсы, святы. У рамках свята кнігі «Па казачных сцяжынках» каля школы была арганізавана вулічная чытальня зала «Бібліодворик».

У намінацыю «За пошукавую і даследчую працу» на раздзял журы было прадстаўлена 11 работ.

Лепшай сярод гарадскіх і раённых бібліятэк прызнана *Шаркаўшчынская раённая бібліятэка*. Да 130-годдзя дня нараджэння Я. Драздовіча супрацоўнікамі раёнай бібліятэкі праведзена значная пошукава-даследчая работа па творчай спадчыне слаўтага земляка — жывапісца, графіка, этнографа, фалькларыста, пісьменніка Я. Драздовіча. Супрацоўнікі бібліятэкі вывучалі матэрыялы з фондаў Цэнтральнай раёнай бібліятэкі, Мастацка-этнографічнага музея імя Я. Драздовіча, уласныя архівы мясцовых жыхароў, аўтарытэтных матэрыялы з інтэрнэт-крыніцаў і ўспаміны сведкаў. Вынікам гэтай карпатлівай працы стаў бібліяграфічны дапаможнік «Вандроўнік. Доўгае вяртанне» і зборнік матэрыялаў «Адсюль твой пачатак і тут твой працяг».

Першай прэміяй сярод бібліятэк, што размешчаныя ў сельскай мясцовасці, журы адзначыла *Заходнюю сельскую бібліятэку Шклоўскага раёна*. Бібліятэкарам праводзіцца вялікая даследчая праца па выяўленні дакументаў, што ўтрымліваюць звесткі аб вёсцы Еўдакімавічы і яе жыхарах. На падставе сабранага

матэрыялу створаны электронны краязнаўчы рэсурс «Ад вытокаў да аграгарадка», у якім адлюстравана гісторыя Еўдакімавічаў ад старажытных часоў да нашых дзён. Галоўнае дасягненне шматгадовай пошукавай і даследчай дзейнасці бібліятэкара — адкрыццё этнаграфічнага музея «Беларуская хата», дзе вобразна прадстаўлены жыццё і побыт, культура і традыцыі жыхароў вёскі.

Другое месца ў гэтай намінацыі прысуджанае *Ляхавіцкай раёнай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэме* за плёную пошукавую і даследчую працу аб вывучэнні, сістэматызацыі і захаванні этнаграфічных, тапанімічных, фальклорных матэрыялаў аб Ляхавіцкім раёне. На працягу апошніх гадоў супрацоўнікамі бібліятэкі вядзецца праца па стварэнні паўнацэннага базаў дадзеных краязнаўчага зместу. Так, электроннае выданне «Невядомае аб вядомым: цікавыя факты аб Ляхавіччыне» змяшчае артыкулы з краязнаўчымі звесткамі аб Ляхавіцкім раёне.

Сярод гарадскіх і сельскіх бібліятэк дыпламам другой ступені адзначана *Бронніцкая сельская бібліятэка Рочыцкага раёна*. На паглыбленне ведаў аб беларускіх і мясцовых абрадах, зберажэнне і захаванне народных рамёстваў, што знікаюць, накіраваны праект «Ручнік — дарога чысціні». Калекцыя бібліятэкі налічвае звыш дваццаці ільняных ручнікоў паўсядзённага, абрадовага і дэкаратыўнага прызначэння. У рамках праекта «Стужка часу» у бібліятэцы аформлены фальклорна-этнаграфічны пакой, дзе сабраны каштоўны матэрыялы па гісторыі і культуры вёсак сельскага Савета.

На трэцяе месца сярод гарадскіх і раённых бібліятэк намінаваная *Астравецкая раённая бібліятэка*, вядучым напрамкам дзейнасці якой з'яўляецца краязнаўчы. Бібліятэка арганізуе краязнаўчыя экспедыцыі, пад час якіх занатоўваюцца ўспаміны старажылаў вёсак, запісваюцца відэамагнеты мясцова-даследчая работа па творчай спадчыне слаўтага земляка — жывапісца, графіка, этнографа, фалькларыста, пісьменніка Я. Драздовіча. Супрацоўнікі бібліятэкі вывучалі матэрыялы з фондаў Цэнтральнай раёнай бібліятэкі, Мастацка-этнографічнага музея імя Я. Драздовіча, уласныя архівы мясцовых жыхароў, аўтарытэтных матэрыялы з інтэрнэт-крыніцаў і ўспаміны сведкаў. Вынікам гэтай карпатлівай працы стаў бібліяграфічны дапаможнік «Вандроўнік. Доўгае вяртанне» і зборнік матэрыялаў «Адсюль твой пачатак і тут твой працяг».

Дыпламам трэцяй ступені ў намінацыі «За пошукавую і даследчую працу» адзначана *Стрыньская сельская бібліятэка Бярозаўскага раёна*. Вынікам пошукава-краязнаўчай дзейнасці бібліятэкара стала стварэнне краязнаўча-асветніцкага цэнтру «Ведаць. Паважаць. Ганарыцца». У цэнтры арганізаваны Куток памяці аб земляках — удзельніках Вялікай Айчыннай вайны.

«За пошукавую і даследчую працу»

Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры: Вынікі XXVII рэспубліканскага конкурсу

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5)

У намінацыю «**За падтрымку і развіццё чытання**» было прадстаўлена 9 работ.

Лепшай сярод гарадскіх і раённых бібліятэк прызнаная *Бярэзінская дзіцячая бібліятэка* за рэалізацыю літаратурна-асветніцкага праекта «Расцем разам з кнігай». Галоўнай мэтай праекта з'яўляецца фармаванне ўстойлівай цікавасці старшых дашкольнікаў і малодшых школьнікаў да мастацкай літаратуры праз стварэнне адзінай сістэмы працы педагогаў, супрацоўнікаў бібліятэкі і сям'і. Пры правядзенні мерапрыемстваў ужываюцца нестандартныя формы, насычаныя выяўленчымі інавацыйна-мастацкімі і прапагандыска-рэкламнымі прыёмамі.

На першае месца сярод бібліятэк, што размешчаныя ў сельскай мясцовасці, намінаваная *Баранавіцкая цэнтральная раённая бібліятэка імя Я. Чачота*, дзе бібліятэкары праводзяць вялікую работу па ўшанаванні памяці нацыянальнага паэта, фалькларыста, мовазнаўцы, этнографа, публіцыста, грамадскага дзеяча Я. Чачота. У бібліятэцы рэалізаваны праект «Наталенне Радзімай», асноўная мэта якога — прысваенне Баранавіцкай цэнтральнай раёнай бібліятэцы імя Я. Чачота і збор матэрыялаў пра жыццё і дзейнасць земляка. На стварэнне ўласнай прадукцыі пра Я. Чачота з выкарыстаннем сучасных тэхналогій накіраваны праект «Ян Чачот. NoN STOP».

Другую прэмію сярод гарадскіх і раённых бібліятэк атрымала *Цэнтральная бібліятэка Браслаўскага раёна* за папулярны літаратурны і актывізацыйны інтарэсу да кнігі праз рэалізацыю шэрагу праектаў. Так, маштабны праект — краязнаўчая эстафета «Беларускае! Роднае! Сваё!» — накіраваны на далучэнне шырокага кола чытачоў да нацыянальнай культуры і літаратуры. Адраджэнню традыцыйнай сямейнага чытання прысвечаны праект «Сям'ю яднае мудрасць кніг». Краязнаўчы праект «Бібліятэка вне стэн» прадугледжвае набліжэнне бібліятэчных паслугаў да карыстальнікаў, правядзенне мерапрыемстваў і акцыяў па-за сценамі бібліятэкі. Адметны праект бібліятэкі па папулярнасці кнігі і чытання — праект «Свабодная вулічная бібліятэка» (маленькая бібліятэка пад адкрытым небам).

Лепшай сярод гарпаяльковых і сельскіх бібліятэк у гэтай намінацыі стала *Раклевіцкая сельская бібліятэка* — цэнтр традыцыйнай культуры Дзятлаўскага раёна. Бібліятэка развівае цікавасць да чытання праз выкарыстанне розных формаў папулярнасці кнігі, навучанне дзяцей шанаванню спадчыны, любові да роднага

краю, яго гісторыі і культуры. Трэці год запар бібліятэка працуе па мэтай бібліятэчнай праграме «Жывуць традыцыі — квітнее зямля», мэтай якой — вывучэнне гісторыі, культуры свайго краю, выхаванне павагі і любові да бацькоўскай зямлі. Штогод бібліятэкар праводзіць акцыю «Расці з кнігай» сумесна з вучэбна-педагагічным комплексам «Раклевіцкі дзіцячы сад — базавая школа».

Дыплом трэцяй ступені сярод гарадскіх і раённых бібліятэк атрымала *Іўеўская дзіцячая бібліятэка* за рэалізацыю цікавых, арыгінальных праектаў па прапагандзе кнігі і чытання сярод дзяцей і падлеткаў. Так, лепшаму засваенню роднай мовы, выхаванню нацыянальнай свядомасці новага пакалення садзейнічае праект «Беларускі чацвер». У межах праекта «Гучныя чытанні» праходзяць мерапрыемствы па прапагандзе твораў беларускай і сусветнай літаратуры. Далучэнне маладога пакалення да чытання сродкамі тэатральнага мастацтва, эстаэтычнае выхаванне малодшых школьнікаў, фармаванне творчай асобы дзіцяці ўвасобілася ў праект «Тэатр у кнізе». Шмат выставаў арганізавана ў межах выставачнага праекта «Чарез асязанняе к кнізе».

У намінацыю «**За навацыі ў галіне бібліятэчнай справы**» на разгляд журы трапіла 7 работ.

Лепшай сярод гарадскіх і раённых бібліятэк прызнаная *Салігорская раённая цэнтральная бібліятэка*. Сярод навацыяў бібліятэкі — краязнаўчая квэст-гульня «#Открой свой город», віртуальны таланімічны маршрут «ВО!Круг Солигорска», online-віктарына «Любимый Солигорск». Новыя формы работы з чытачамі распрацаваны ў межах інфармацыйна-адукацыйнага краязнаўчага праекта «Культурный код Солигорска» (2016 — 2019 гг.), асноўная мэтай якога — распаўсюджванне

«За падтрымку і развіццё чытання»

не краязнаўчы ведаў сярод жыхароў і гасцей Салігоршчыны ў зручнай і сучаснай форме. Праект прадугледжвае правядзенне віктарынаў, конкурсаў, камандных тураў і індывідуальных перамог, квэстаў і экскурсіяў.

Сярод бібліятэк, што размешчаныя ў сельскай мясцовасці, дыпламам першай ступені адзначана *Сельская бібліятэка аг. Мураваная Ашманка Ашманскага раёна*. Сярод навацыяў бібліятэкі — праект «Стварэнне клуба старастаў вёскі «КВТ» (Культура ўпраўлення тэрыторыяў), які фінансаваны Еўрасаюзам у рамках праграмы міжнароднай гуманітарнай дапамогі (2017 г.). Галоўная задача праекта — арганізацыя інфармацыйна-культурнага абслугоўвання насельніцтва, наладжванне валанцёрскага руху, актывізацыя сацыяльных магчымасцяў сельскай бібліятэкі.

У рамках рэалізацыі праекта пры сельскай бібліятэцы аг. Мураваная Ашманка створаны сацыяльна-інфармацыйны цэнтр, краязнаўчы музейны пакой, працуе валанцёрская група.

Другая прэмія сярод гарадскіх і раённых бібліятэк прысуджаная *Бібліятэцы-філіялу № 3 г. Гродна*. Бібліятэка з'яўляецца адметнасцю горада і краіны. Гэта казачны «лялечны дом», дзе жывуць па суседстве з кнігамі лялькі, мастацкія вырабы ў розных стылях, працуе музейны пакой «Лялечны дом» і клуб «Гродзенская лялька». Калекцыя лялек уражае: народныя лялькі, аб'рэгі, героі казак і мультфільмаў. Клуб «Гродзенская лялька» быў створаны ў 2014 г. і налічвае больш за сорак жанчын, якія займаюцца вырабам лялек і ўпрыгожаннем у прыродных матэрыялах, вучыліся тэхніцы пляцення, сухога валяння, дэкупажу, скрапбукінгу і інш. Майстрыхамі клуба створана агулам каля 300 лялек.

Дыпламам другой ступені ў гэтай намінацыі адзначаная *Маслакоўская сельская аб'яднаная бібліятэка Горацкага раёна* за збор, захаванне, апрацоўку і папулярнасць кнігі і чытання краязнаўчых матэрыялаў. Так, у краязнаўчым кут-

ку бібліятэкі «Край, адкуль мы родам» прадстаўлены матэрыялы аб сацыяльных установах в. Маслакі, перадавіках сельскай гаспадаркі, героях Вялікай Айчыннай вайны. На падставе сабраных бібліятэкарам унікальных матэрыялаў, што ўключае ўспаміны відэаўчына пра перыяд Вялікай Айчыннай вайны, публікацыяў з прозы, мемуарнай літаратуры, бібліяграфічных дадзеных, складзенае даведчана-інфармацыйнае выданне «Глазмі тех, хто был в бою» і зборнік «Памятные места».

Трэцяе месца ў намінацыі «За навацыі ў галіне бібліятэчнай справы» заняла *Ганцавіцкая цэнтральная раённая бібліятэка імя В. Праскурава* за крэатыўны і наватарскі падыход да рэалізацыі творчых праектаў, арганізацыю раёнага конкурсу прафесійнага майстэрства па стварэнні лепшага бібліятрансформера «Новае ў бібліятэцы». На конкурс бібліятэкай былі прадстаўлены бібліятрансформеры па творчасці пісьмніка А. Бутэвіча (Раённая дзіцячая бібліятэка), аб жыцці і творчасці Нобелеўскага лаўрэата С. Алексіевіч (Ганцавіцкая сельская бібліятэка), па творчасці Д. Бічэль-Загнетава (Агарэвіцкая сельская бібліятэка). Творчыя работы ўяўляюць сабой тэматычныя дадзеныя, напоўненыя сцэнарнымі матэрыяламі, рекламнымі выданнямі, фотоздымкамі, мультымедычнымі дыскамі.

Сярод бібліятэк, што размешчаныя ў сельскай мясцовасці, на трэцюю прэмію журы вылучыла *Ракаўскую сельскую бібліятэку Валожынскага раёна*. Бібліятэкай распрацаваны краязнаўчы турыстычны маршрут «Ракаўскі шлях» з мэтай прыцягнення ўвагі да гісторыка-культурнай спадчыны сваёй малой радзімы, памятных месцаў Ракаўшчыны, рэкламна-інфармацыйнага забеспячэння турыстычнага патэнцыялу Валожынскага раёна. Турыстычны маршрут праходзіць па асноўных славуцася г. Ракава і ўключае пяць навічых турыстычных месцаў для наведвання экскурсантамі. У рамках рэалізацыі праграмы «Вяртанне да вытокаў» у бібліятэцы створаны краязнаўчы куток «Жыву і дышаю, мой край, табой». З 1998 г. пры бібліятэцы дзейнічае краязнаўчы клуб «Сузор'е».

Конкурс «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры» яшчэ раз сцвярджае выключнасць і індывідуальнасць, высокае прафесійнае і творчае майстэрства бібліятэчных спецыялістаў нашай краіны. Яго ўдзельнікі зноў здзівілі, захапілі і зацікавілі членаў журы, падзяліліся сваімі перспектыўнымі напрацоўкамі і набылі каштоўны прафесійны вопыт, які спатрэбіцца ў працы і пры падрыхтоўцы матэрыялаў да наступнага XXVIII рэспубліканскага конкурсу.

«За навацыі ў галіне бібліятэчнай справы»

Вольга КАКШЫНСКАЯ,
галоўны бібліятэкар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

Ініцыятыва

Першае інстаграм-шоу па-беларуску

У Беларусі запускаецца першае інстаграм-шоу па-беларуску «Мова чэлендж». Пад час яго ў герояў будзе месяц, каб пачаць размаўляць па-беларуску. Два разы на тыдзень героі будуць атрымліваць заданні, звязаныя з беларускай мовай. Па нарастальнай з кожным заданнем героі ўсё болей у сваім жыцці будуць выкарыстоўваць беларускую мову. Шоу будзе транслявацца ў фармаце сторыз у інстаграме @artsiadziba, а таксама ў інстаграме герояў.

Калі нехта яшчэ не вырашыў перайсці на родную мову, то самы час гэта зрабіць!

Героі будуць абірацца з дапамогай анлайн-кастынгу. Заўяку на ўдзел можна падаць да 1 ліпеня: <https://forms.gle/W3KzPH8XJzwnLuo1A> #беларускамоўныя.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Геральдычная Гродзеншчына

Сёлета наша вобласць адзначае 75 гадоў з дня заснавання. З гэтай нагоды бібліятэкаі папаўняюць свае фонды краязнаўчымі кніжнымі навінкамі, якія выклікаюць цікавасць у чытача. У бібліятэках ладзяцца змястоўныя выстаўкі і літаратурныя экспазіцыі, дзе прадстаўлена інфармацыя пра гісторыю, культуру, знакамітых асобаў, турыстычныя аб'екты і слаўтасці рэгіёна.

Спалучыць геаграфію і геральдыку Навагрудскага раённага бібліятэка паспрабавала ў інтэрактыўнай карце «Гродзеншчына гістарычная». У

крыламі блакітнага колеру, убранага ў чорнае адзенне, з мячом у правай руцэ і вагамі – у левай.

Выява Арханёла вельмі папулярная ў Навагрудку, а з мінулага года выкарыстоўваецца і як афіцыйны гарадскі брэнд – невялікія бетонныя і каваныя скульптуры ўпрыгожваюць знакавыя месцы нашага горада. Усяго іх 8, а адна з 4-х каваных фігураў знаходзіцца на будынку бібліятэкі. Падобныя цікавыя гісторыі з паралелямі ў дзень сённяшні ёсць амаль у кожнага герба і ў кожнага населенага пункта.

2007 годзе. Уся гісторыя горада цесна звязаная з Белаежскай пушчай, дзе сапраўдным гаспадаром заўжды быў зубр, выява якога заняла верхняе месца ў гербе. Пры канструаванні сучаснага герба Зэльвы за аснову і адпраўны момант таксама ўзялі гістарычнае мінулае, калі мястэчка было вельмі заможным месцам, дзе праходзілі кірмашы па продажы буйной жывёлы, у тым ліку і коней. У гэтыя дні горад становіўся сапраўдным цэнтрам грамадскага жыцця, паколькі, акрамя ўласна кірмашоў, тут працавалі шматлікія пынкі, корчмы, пастаялыя двары. Залаты колер на гербе падкрэслівае замочнасць, геральдычная поза каяна, які ўздымаецца, указвае на асноўны предмет ганьлі.

Геральдыка – гэта не толькі гістарычная дысцыпліна, але і навука сімвалаў і алегорыяў. Герб – гэта тое, што ляжыць на паверхні, мы яго бачым і ўспрымаем, але разам з тым без падрыхтоўкі прачытаць яго правільна бывае складана. Дапаможа ў гэтай справе спецыяльная літаратура, або, як у выпадку з нашай бібліятэкай, – краязнаўчы інтэрактыў.

Кожны з 17-і раёнаў вобласці прадстаўлены індывідуальным гербам свайго адміністрацыйна-тэрытарыяльнага цэнтра. У пачатку зладжанай бібліятэкарнай інтэрактыўнай праграмы дзеці атрымалі імправізаваныя контурныя карты, дзе неабходна было правільна пазначыць геаграфічнае месцазнаходжанне раёнаў Гродзенскай вобласці. Атрымаўся сапраўдны геаграфічны экзамен. Затым прайшоў відэавішчы геральдычны парад, які прадставіў гербы. Па чарзе ўдзельнікі судзілі гербы і геаграфічныя кропкі на спецыяльнай інтэрактыўнай карце. Між іншым, і не кожны дарослы беспамылкова справіцца з такой краязнаўчай задачай.

Інтэрактыўная карта атрымалася своеасаблівай гісторыка-краязнаўчай настолкай з геральдычным акцэнтам. Такая форма дазваляе непасрэдна ўзаемадзейнічаць адно з адным, актыўна вывучаць геаграфію і гісторыю сваёй краіны і нават падарожнічаць па Гродзеншчыне. Гульня становіцца цікавым адукацыйным інтэрактывам.

*Святлана ЧУБРЫК,
галоўны бібліяграф
Навагрудскага раённага бібліятэкі*

выніку атрымаўся візуальны рэсурс. Бібліятэкары зладзілі для падлеткаў інтэрактыўную праграму «Геральдычны вянкі Гродзеншчыны», прысвечаную геральдычнай спадчыне і сучаснасці рэгіёна. Тэрытарыяльныя гербы падзяляюць на дзве катэгорыі. Да найбольш значнай групы адносяцца гістарычныя гербы. У XVI – XVIII стагоддзях яны былі дараванымі нашым гарадам вялікімі князямі літоўскімі і каралямі польскімі як абавязковыя атрыбуты гарадскога самакіравання. У гербоўніку Гродзеншчыны асабліва ганаровае месца займаюць гістарычныя гербы Вялікай Бераставіцы, Ваўкавыска, Ліды, Навагрудка, Слоніма, Ашмяннаў, Шчучына. Напрыклад, Навагрудку герб даравалі ў 1595 годзе вялікі князь літоўскі і кароль польскі Жыгімонт III. Цягам стагоддзяў выява Святога Арханёла Міхаіла мяняла свой выгляд. Сёння мы можам бачыць яго выяву ў чырвоным полі на зялёным ускрайку з

Найбольш распаўсюджаны ў геральдыцы сюжэты – рэлігійны, ідэя абароны Радзімы, ідэя прыроднага багацця. Так, на гербе Гродна бачым аленя з залатым крыжам паміж рагамі. З ім звязаная легенда аб сустрэчы гэтай прыгожай жывёлы з паляўнічым Губертам. У Гродне Святы Губерт шанаваўся гараджанамі як прыклад маральнага самаўдасканалення і як заступнік паляўнічых. 21 студзеня 1801 года была ўтвораная Гродзенская губерня. А 11 ліпеня 1802-га быў зацверджаны і яе герб. Ім, як ні дзіўна, аказаўся не алень Святога Губерта, а зусім іншая выява – цара беларускіх лясоў зубра. У аснову сучаснага герба вобласці пакладзены гістарычны герб Гродзенскай губерні, атрыманы ў 1878 годзе па Указе расійскага імператара Аляксандра II.

Сучасны герб мае горад Свіслач. Гэта адзін з самых маладых геральдычных сімвалаў раённага значэння ў Гродзенскай вобласці. Ён быў зацверджаны ў

Ліпень

1 – Люблінская унія (1569), міжнародна-прававы акт аб'яднання Вялікага Княства Літоўскага і Польшчы ў федэратыўную дзяржаву Рэч Паспалітую – 450 гадоў з часу зацвярджэння.

2 – Івашкоў Леанід Пятровіч (1939, Чачэрскі р-н – 2012), спявак, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

2 – Серыкаў Іван Арцёмавіч (1919, Чэрыкаўскі р-н – 1997), балетмайстар, дзеяч самадзейнага мастацтва, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

3 – Караткевіч Уладзімір Аляксандравіч (1939, Чачэрск – 1999), акцёр і рэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат тэатральнай прэміі імя Л. Мазалеўскай (1997) – 80 гадоў з дня нараджэння.

3 – Мінск, горад, сталіца Рэспублікі Беларусь, цэнтр вобласці і раёна – 75 гадоў з часу вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў (1944).

4 – Мёрскі гісторыка-этнографічны музей (Мёры; 1994) – 25 гадоў з часу адкрыцця для наведнікаў.

5 – Віцебскі абласны музей Героя Савецкага Саюза М.П. Шмырова (Віцебск; 1969) – 50 гадоў з дня адкрыцця.

5 – Дзяржаўны мемарыяльны комплекс «Хатынь» (Лагойскі р-н; 1969), архітэктурна-скульптурны мемарыял па ўшанаванні памяці жыхароў в. Хатынь Лагойскага раёна і іншых беларускіх вёсак, знішчаных нямецка-фашысцкімі захопнікамі разам з насельніцтвам у Вялікую Айчынную вайну, унесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь – 50 гадоў з часу адкрыцця.

5 – Курган Славы Савецкай Арміі – вызваліцельніцы Беларусі (Смалявіцкі р-н; 1969), мемарыяльны комплекс у гонар подзвігу воінаў у Беларускай аперцыі 1944 г., унесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь – 50 гадоў з часу адкрыцця.

6 – Гарэцкая Аўфрасінья Міхайлаўна (1864 – 1935), беларуская народная спявачка, маці Максіма Гарэцкага – 155 гадоў з дня нараджэння.

6 – Бўдашонка Сяргей Іванавіч (1929 – 2009), акцёр і рэжысёр, заслужаны артыст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

9 – Залёўская Ніна Канстанцінаўна (1944, Пружанскі р-н), балетмайстар, педагог, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2002) – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – Вуячыч Віктар Лук'янавіч (1934 – 1999), беларускі эстрадны спявак, народны артыст Беларусі – 85 гадоў з дня нараджэння.

12 – Іваноў Павел Іванавіч (1909 – 1989), акцёр, рэжысёр, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

12 – Ус Антон Антонавіч (1894, Іўеўскі р-н – 1980), мастацтвазнаўца, літаратуразнаўца, аўтар артыкулаў па пытаннях беларускага і рускага выяўленчага мастацтва і літаратуры – 125 гадоў з дня нараджэння.

13 – Концуб Анатоль Аляксандравіч (1949, Столінскі р-н), мастак дэкарацыйна-ўжытковага мастацтва, жывапісец, педагог, заслужаны работнік народнай адукацыі Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

13 – Нікалаеў Сяргей Пліліпавіч (1889 – 1973), расійскі і беларускі тэатральны мастак, які стаяў каля вытокаў нацыянальнай школы тэатральна-дэкарацыйнага мастацтва, народны мастак Беларусі, заслужаны артыст Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1950) – 130 гадоў з дня нараджэння.

14 – Патоцкі Леан (1799, Коханавы – 1864), мемуарыст, пісьменнік, крытык, удзельнік паўстання 1830 – 1831 гг., падарожнік – 220 гадоў з дня нараджэння.

15 – Макарэвіч Васіль Сцяпанавіч (1939, Крупскі р-н – 2017), паэт, журналіст, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова (1994) – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Навасад Пётр Аляксандравіч (1939, Пухавіцкі р-н – 1994), спявак, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

16 – Партызанскі парад 1944 г. (Мінск), адбыўся ў гонар вызвалення сталіцы Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў – 75 гадоў з часу правядзення.

17 – Гіндэнбург Вільгельм Данілавіч (1799, Мінск – 1877), урач, гуманіст, грамадскі дзеяч, адзін з заснавальнікаў Мінскага таварыства ўрачоў – 220 гадоў з дня нараджэння.

17 – Русілка Волга Іванаўна (1959, Шчучынскі р-н), паэтэса, літаратуразнаўца, педагог, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя У. Караткевіча (2004), Літаратурнай прэміі імя П. Броўкі, выдатнік адукацыі – 60 гадоў з дня нараджэння.

Ліпень

18 – Радзюльскай Алена Паўлаўна (1904 – 1971), беларуская актрыса, народная артыстка Беларусі – 115 гадоў з дня нараджэння.

18 – Шутаў Генадзь Фёдаравіч (1939 – 2017), графік, акварэліст, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2011) – 80 гадоў з дня нараджэння.

19 – Вітан-Дубейкаўскі (Дубайкоўскі) Лявон Іванавіч (1869 ці 1867, Мсціслаўскі р-н – 1940), дзеяч беларускага нацыянальнага руху, архітэктар, будаўнік, педагог, паэт – 150 гадоў з дня нараджэння.

21 – Балабайка Фёдар Якаўлевіч (1949, Магілёў), танцоўшчык, заслужаны артыст Беларусі, узнагароджаны ордэнам Ф. Скарыны (2012) – 70 гадоў з дня нараджэння.

21 – Каваленка Віктар Антонавіч (1929, Валожынскі р-н – 2001), крытык, літаратуразнаўца, празаік, акадэмік НАН Беларусі, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1980) – 90 гадоў з дня нараджэння.

21 – Кандрэцэў Іван Казіміравіч (Кузьміч; 1849, Вілейскі р-н – 1904), беларускі і расійскі пісьменнік, перакладчык і гісторык – 170 гадоў з дня нараджэння.

21 – Сцяпанова Альбіна Мікалаеўна (1929 – 2017), мовазнаўца, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

21 – Пяццехін Сяргей Іванавіч (1949, Мінск), артыст балета, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

22 – Булахаў Міхаіл Гапеевіч (1919, Горацкі р-н – 2012), мовазнаўца, педагог, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, выдатнік народнай адукацыі, узнагароджаны ордэнам Ф. Скарыны (1997) – 100 гадоў з дня нараджэння.

22 – Ляшук Алег Васілевіч (1949, Брэст), архітэктар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1988) – 70 гадоў з дня нараджэння.

24 – Нядзведскі Уладзіслаў Іосіфавіч (1929, Салігорскі р-н – 1973), пісьменнік – 90 гадоў з дня нараджэння.

24 – Фральцова Ніна Ціханаўна (1944), мастацтва- і кіназнаўца, тэлежурналіст, педагог, выдатнік друку Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

25 – Жук Валерыі Іванавіч (1949, Слуцкі р-н), мастацтвазнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996) – 70 гадоў з дня нараджэння.

26 – Міхаіл (Навіцкі) Міхаіл Канстанцінавіч; 1889, Мазырскі р-н – 1935), протаіерэй, новапакутнік Мінскай епархіі Беларускай Праваслаўнай Царквы – 130 гадоў з дня нараджэння.

27 – Чантурыя Юрый Уладзіміравіч (1949, Мінск), архітэктар, гісторык архітэктуры, лаўрэат прэміі Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва Рэспублікі Беларусь імя У.А. Караля (1999) – 70 гадоў з дня нараджэння.

28 – Колесаў Уладзімір Пятровіч (1939), рэжысёр, артыст балета, лаўрэат міжнародных фестываляў пантэмімы – 80 гадоў з дня нараджэння.

28 – Лаўшук Сцяпан Сцяпанавіч (1944, Васілевічы), літаратуразнаўца, крытык, член-карэспандэнт НАН Беларусі, лаўрэат прэміі Федэрацый прафсаюзаў Беларусі (2017), узнагароджаны ордэнам Ф. Скарыны (2004), выдатнік друку Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

28 – Нарачанскі (Мядзельскі, Вілейскі, Пастаўскі і Сморгонскі р-ны; 1999), нацыянальны парк, дзяржаўная прыродаахоўная ўстанова – 20 гадоў з часу стварэння.

29 – Азбукін Мікалай Васільевіч (1894, Бабруйск – 1943?), вучоны-географ, краязнаўца, адзін з арганізатараў краязнаўчага руху ў Беларусі, дзеяч беларускага нацыянальнага руху – 125 гадоў з дня нараджэння.

31 – Лоеўская бітва (1649), бітва паміж казацка-сялянскім войскам і войскам Вялікага Княства Літоўскага ў час антыфеадалнай вайны 1648 – 1651 гг. – 370 гадоў.

31 – Кухараў Сцяпан Іванавіч (1919, Краснапольскі р-н – 2011), пісьменнік, нарысіст, заслужаны работнік культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

31 – Мінскі абласны краязнаўчы музей (Маладзечна; 1959) – 60 гадоў з часу заснавання (адкрыты 26.04.1964).

Малая краязнаўчая
ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЛЁМЯ – тып этнічнай супольнасці і сацыяльнай арганізацыі людзей, уласцівы першабытнаабшчынным ладу. Узнікла ў эпоху развіцця родавага грамадства. Спачатку складалася з некалькіх экзэгамных родаў ці групаў (г.зн. шлюб заключаўся па-за межамі пэўнай сацыяльнай групы, у нашым выпадку, роду, клана), звязаных агульнасцю паходжання, асноўных элементаў гаспадаркі, звычай і абрадаў, міфалогіі і культуры, адзінствам дыялекту, самасвядомасці і саманазвы. На познім этапе мела сваясаблівую сістэму органаў самакіравання (нарады родавых старэйшынаў, агульны сход племя, ваенныя і грамадскія правадыры). У час заняпаду першабытнаабшчыннага грамадства і ў эпоху ваеннай дэмакратыі ўтвараліся буйныя сацыяльна-палітычныя супольнасці – саюзы плямёнаў, аб'яднання адзінай уладай, агульнасцю гаспадарча-культурнага комплексу, тэрыторыі і інш. Яны ўзмацнілі моўныя і культурныя сувязі паміж асобнымі плямёнамі, садзейнічалі змешванню іх і трансфармацыі ў новыя, адпаведныя класаваму грамадству, этнасцыяльныя супольнасці – народнасці. Рэшткі плямянных стасункаў доўгі час захоўваліся ў народным побыце, культуры, міфалогіі, культах, звычаях і абрадах.

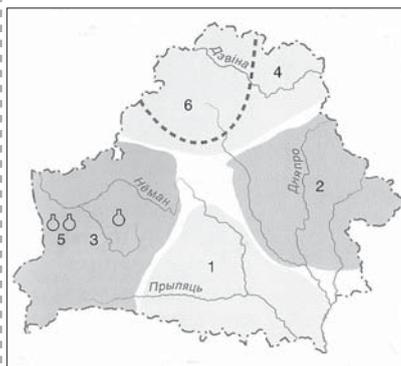
вянаў – дрыгавічы, крывічы, радзімічы, а таксама заходнябалцкія плямёны – дайнова, паліксяне, ятвягі, якія ў X – XIII стст. уваходзілі ў ятвяжскі племянны саюз.

У расійскай этнаграфіі да 1917 г. іншых грамадскіх навук, літаратуры і публіцыстыцы тэрмін «племя» ўжываўся ў сэнсе народ.

ПЛЕНЭР (франц. plein air літар. адкрытае паветра) у жывапісе – перадача ў карціне ўсяго багацця зменаў колеру пад дзеяннем сонечнага святла і навакольнай атмасферы. Пленэрны жывапіс склаўся ў выніку працы мастакоў на адкрытым паветры (адсюль назва) на аснове непасрэднага вывучэння прыроды з мэтай найбольш поўнага ўзнаўлення яе рэальнага аблічча.

Элементы пленэру вядомыя ў творчасці мастакоў італьянскага Адраджэння (Пера дэла Францэска, П. Веранезэ). Значнымі дасягненнямі ў перадачы святла-паветранага асяроддзя вылучаюцца творы мастакоў XVII ст. (Д. Веласкес, Я. Вермеер). Найбольшае пашырэнне пленэр атрымаў у 1-й пал. XIX ст. (Дж. Констэбл у Англіі, А. Іванаў, С. Шчадрын у Расіі). Развівалі пленэрны жывапіс мастакі барбінскай школы Т. Русо, Ж. Дзюпрэ, Н. Дыяз, Ш. Дабіны, а таксама К. Каро. Найбольш поўнае вырашэнне прычыпы пленэру знайшлі ў 2-й пал. XIX ст. у творчасці майстроў імпрэсіянізму (менавіта тады тэрмін «пленэр» пачаў шырока ўжывацца) – К. Пісаро, К. Манэ, А. Рэнуара, Э. Манэ. У Расійскай імперыі ў 2-й пал. XIX – пач. XX ст. значных поспехаў у пленэрным жывапісе дасягнулі В. Паленаў, І. Левітан, В. Сяроў, К. Каровін, І. Грабар.

Цікавыя творы ў пленэры стварылі беларускія жывапісцы С. Жукоўскі, В. Явяльніцкі, Біруля, Н. Воранаў, У. Кудрэвіч, М. Дучыц, П. Масленікаў, Я. Зайцаў, І. Ахрэмчык, І. Пушкаў, А. Бархаткоў, А. Каржанеўскі, Б. Звінаградскі, І. Карасёў і інш. Апошнія дзесяцігоддзі з'явіўся шэраг пленэраў (разавых і пастаянных), прысвечаных выбітным асобам гісторыі і культуры, адметным мясцінам краіны, прымеркаваных да юбілейных датаў. Адметныя пленэры Цэнтра імя Язэпа Драздовіча (Германавічы Шаркаўшчынскага раёна; прысвечаныя Уладзіміру Караткевічу, Васілю Быкаву, Рыгору Барудуліну ды іншым асобам), «У пошуках Атлантыды» (замалёваныя паселішчы ў розных раёнах краіны), міжнародны пленэр па кераміцы «Арт-Жыжаль», мастак Віктар Маркавец ладзіў пленэры па маляваных дыянах.

Карта рассялення на тэрыторыі Беларусі неалітычных плямёнаў і культур: 1) дняпроўска-данецкай; 2) верхнедняпроўскай; 3) нёманскай; 4) нарвенскай; 5) шарападобных амфар; 6) грабнёва-ямкавай

На тэрыторыі Беларусі ў неаліце жылі плямёны верхнедняпроўскай культуры, дзяснінскай культуры, днепра-данецкай культуры, лейкападобных кубкаў культуры, нарвенскай культуры, нёманскай культуры, тыповай грабеньчата-ямчнай керамікі культуры, шарападобных амфар культуры; у бронзавым веку – лужыцкай культуры, паўночнабеларускай культуры, прыбалтыйскай культуры, соніцкай культуры, сярэднедняпроўскай культуры, тшчэцкай культуры, шнуровай керамікі культуры; у жалезным веку – банцараўскай культуры, днепра-дзвінскай культуры, зарубінецкай культуры, мілаградскай культуры, паморскай культуры, штрыханавой керамікі культуры; у раннім сярэднявеччы – аб'яднанні плямёнаў усходніх сла-

**Плануем выхад
чарговага нумара
«Краязнаўчай газеты»
4 чаргачніка.
Да сустрэчы, верныя
сябры! Спадзяемся, кола
падпісчыкаў на канец года
не толькі не зменшыцца,
але і павялічыцца.**